

Natuur.oriolus

VLAAMS DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR ORNITHOLOGIE

SEPTEMBER 2023 • JG 89 • NR 3

bpost

PB- PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Retouradres:
Natuurpunt,
Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

ZELDZAME VOGELS IN BELGIË IN 2022

RAPPORT: BELGIAN RARE BIRDS COMMITTEE (BRBC)

DE ROEK ALS BROEDVOGEL

IN DE PROVINCIE OOST-VLAANDEREN

SAHEL-SPECIAL ARDEA

Natuurpunt • Coxiestraat 11 • 2800 Mechelen

Natuurpunt
Studie

DE ROEK ALS BROEDVOGEL IN DE PROVINCIE OOST-VLAANDEREN

Roek *Corvus frugilegus*. 31/1/2021. Stavele (W) (© Pascal de Munck)

De Roek *Corvus frugilegus* is de meest uitgesproken koloniebroeder onder de inheemse kraaiachtigen. Roeken broeden vrijwel altijd in kolonies, die een paar tot enkele duizenden broedparen kunnen tellen. De eigenschap om zich in een broedkolonie te concentreren en het feit dat ze daarbij veel lawaai maken en dus gemakkelijk opvallen, zorgen ervoor dat broedende Roeken eenvoudig te tellen zijn en dat de Roek op heel wat plaatsen in zijn verspreidingsgebied een dankbare soort is om te monitoren. In dit artikel wordt nader ingegaan op de evolutie van broedende Roeken in de provincie Oost-Vlaanderen. Nadat de soort in de eerste helft van de 20ste eeuw verdwenen was als broedvogel in de provincie, keerde ze terug vanaf de jaren 1950. Sindsdien is het aantal roekenparen in de provincie gestaag toegenomen, met een versnelde toename vanaf 2019. Samen met het aantal broedparen is ook de ruimtelijke verspreiding flink toegenomen.

Historiek van Roek als broedvogel in Oost-Vlaanderen

Oude bronnen uit de 17de eeuw vermelden grote broedkolonies van kraaiachtigen in bomen in het westelijk deel van Vlaanderen. Aangezien de Roek de enige kraaiachtige in onze contreien is die in kolonies in bomen broedt, moeten de vermeldingen op deze soort betrekking gehad hebben. Concrete locaties uit die tijd liggen in wat tegenwoordig de provincie West-Vlaanderen is (Desmet 1987), maar het is aannemelijk dat de soort lang geleden ook in de provincie Oost-Vlaanderen als talrijke broedvogel voorkwam. Volgens van Havre (1928) broedde de soort ten tijde van zijn publicatie ook langs de Schelde, een rivier die hoofdzakelijk door Oost-Vlaanderen stroomt, maar concrete informatie over locaties of aantallen ontbrak. In een overzicht van het voorkomen van broedende Roeken in België net na de Tweede Wereldoorlog (Dupond 1947) wordt Oost-Vlaanderen niet vermeld en het bleek toen de enige Belgische provincie te zijn waar

de Roek niet als broedvogel aanwezig was. Achteraf gezien moet dat wellicht genuanceerd worden en was de soort toen mogelijk ook al in de provincie aanwezig (zie onder). Het is niet helemaal zeker of de Roek in het eerste deel van de 20ste eeuw echt helemaal verdwenen is geweest als Oost-Vlaamse broedvogel, maar als de soort nog aanwezig was, moet het in elk geval heel lokaal en in zeer kleine aantallen geweest zijn.

Tijdens het veldwerk voor de Belgische broedvogelatlas werd de soort in 1974 als broedvogel ontdekt in Ronse, in het uiterste zuidwesten van Oost-Vlaanderen. Het ging slechts om één enkel broedpaar, vermoedelijk een afsplitsing van een nabije kolonie net over de grens in de provincie Henegouwen. De ontdekking door vogelkijkers was nieuw, maar de broedplaats bestond wellicht al langer. Navraag bij omwonenden leerde immers dat de vogels minstens al sinds 1951 aanwezig zouden zijn geweest (Tahon 1988, Menschaert 1991, per-

soonlijk archief Gunter De Smet). In de jaren 1970 en '80 groeide het broedbestand in Ronse aan met ups en downs. Het maximum in die periode bedroeg 93 bezette nesten in zowel 1985 als 1989, verspreid over enkele dicht bij elkaar gelegen broedplaatsen in populierenbossen. De vogels hadden het niet onder de markt, want ze kregen zowel in 1979 als in 1982 te maken met het omhakken van nestbomen. In 1982 gebeurde de kapping zelfs in volle broedseizoen, toen er heel wat juvenielen in de nesten zaten. In 1990 werd voor het eerst een Oost-Vlaamse broedplaats buiten Ronse ontdekt: een kleine kolonie van zeven nesten in Baaigem, een deelgemeente van Gavere. Dat was een opmerkelijke sprong van ruim twintig kilometer noordwaarts van de oorspronkelijke populatie in Ronse (Menschaert 1991, persoonlijk archief Gunter De Smet). In de jaren '90 steeg het aantal bezette nesten geleidelijk en werd minstens in één jaar (1990) de kaap van honderd nesten overschreden. Doordat er in die tijd geen systematische jaarlijkse tellingen werden uitgevoerd, ontbreekt echter een volledig beeld. De populatie op grondgebied Gavere groeide langzaam: ze haalde 66 nesten in 1996 en het aantal broedlocaties steeg ook (zes bekende locaties in 1990-1996, maar niet allemaal in hetzelfde jaar bezet). Ronse en Gavere bleven de enige Oost-Vlaamse gemeenten met broedende Roeken. De verdere evolutie vanaf 1997 wordt hieronder besproken.

Onderzoek naar broedvoorkomen in 1997-2022

Methodiek

Zoals vermeld was de aanwezigheid van broedende Roeken in Ronse in het uiterste zuidwesten van de provincie Oost-Vlaanderen al bekend vanaf 1974. Hoewel er van recentere jaren nauwkeurige tellingen voorliggen, ging het bij de oudere gegevens meestal slechts om schattingen, of zijn er zelfs helemaal geen gegevens bekend.

Vanaf 1997 begon Jacques Vanheueverswyn (JV) elk voorjaar alle bekende roekenkolonies in het zuidwesten van Oost-Vlaanderen te bezoeken voor een telling van het aantal bezette nesten. Dat was destijds het enige deel van de provincie waar Roeken broedden en het aantal broedplaatsen was heel beperkt. Behalve de telbezoeken aan de bekende broedplaatsen, werd elk jaar ook uitgekeken naar nieuwe vestigingen. Roekenkolonies zijn opvallende plekken voor een vogelkijker die er op gefocust is: een groep grote zwarte vogels die zich verzamelt in de toppen van meestal hoge bomen en het typische geluid, dat al van op flinke afstand te horen is, waarbij vaak meteen al de nesten (al dan niet in aanbouw) in het oog springen.

De tellingen gebeurden telkens eind maart – begin april. Een kolonie werd aanvankelijk slechts één keer geteld. Roeken beginnen al vanaf februari hun broedplaatsen terug op te zoeken en vroege paren beginnen dan ook al met nestbouw. Voor een maximale bezetting van een kolonie is het nog wachten tot eind maart – begin april. Begin april is een ideaal moment om kolonies te tellen. Dan zijn de nestbomen nog niet in blad gekomen en is goed vast te stellen welke nesten bezet zijn. Veel paren zijn begin april al aan de eileg begonnen (webref 1), andere finaliseren de nestbouw: in beide gevallen is eenvoudig te zien dat het om een bezet nest gaat.

In het eerste teljaar 1997 kon het telwerk beperkt blijven tot het grondgebied van de gemeenten Gavere en Ronse. Het toen nog zeldzame voorkomen als broedvogel maakte het telwerk vrij eenvoudig. Naarmate de populatie groeide en er steeds meer kolonies opdoken in steeds meer gemeenten, werd het werk alsmat intensiever. JV bleef de jaarlijkse tellingen begin april in grote mate zelf doen, maar

in de laatste jaren van de telperiode was het voor de volledigheid van het onderzoek nodig om ook andere tellers in te schakelen, met name voor kolonies die steeds verder kwamen te liggen van het oorspronkelijke broedgebied in het zuidwesten van Oost-Vlaanderen. Na verloop van tijd ontstond er een klein groepje tellers dat jaarlijks de vaste broedplaatsen bezocht om het aantal nesten te tellen. Losse waarnemingen die werden ingevoerd via het portaal www.waarnemingen.be werden belangrijker, want zo kwamen niet eerder ontdekte broedplaatsen aan het licht. Dat geldt zeker voor de broedplaatsen die op het einde van de onderzoeksperiode werden ontdekt in de noordelijke helft van de provincie, buiten het kerngebied in het zuiden. Locaties die aan het licht kwamen door losse waarnemingen werden vaak alsnog bezocht door een van de vaste tellers, om een nauwkeurige telling te doen in het jaar van ontdekking of in latere jaren. Losse waarnemingen bleken immers meestal ondertellingen te zijn. JV bleef het overzicht bewaren door op het einde van het broedseizoen alle gegevens samen te brengen voor de hele provincie Oost-Vlaanderen.

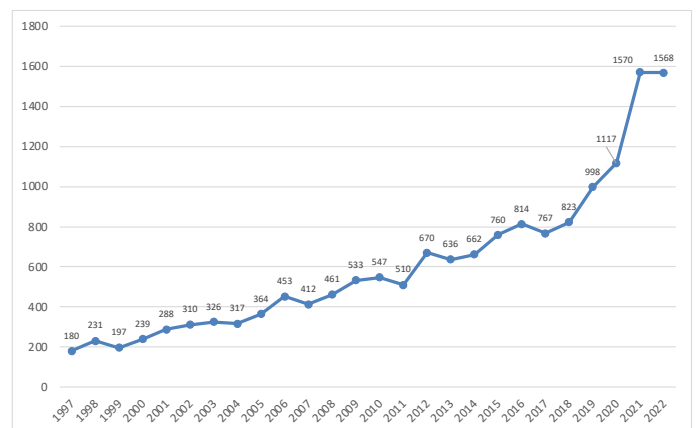
Informatie over de boomsoorten waarin de nesten werden gebouwd werd niet systematisch bijgehouden, maar werd wel regelmatig in de marge genoteerd. Evenmin werd het broedverloop van de kolonies systematisch opgevolgd tot het einde van het broedseizoen, waardoor amper iets bekend is over broedsucces.

Resultaten

Bezette nesten

In de periode 1997-2022 werden in Oost-Vlaanderen in totaal 15.711 bezette nesten van Roeken geteld. Het laagste aantal nesten per jaar bedroeg 180 nesten in 1997. Het maximum was 1.570 nesten in 2021.

Figuur 1 laat de evolutie zien van het aantal paren. Vanaf het startjaar 1997 werd in de meeste opeenvolgende jaren een stijging vastgesteld. De jaarlijkse stijging bedroeg gemiddeld 16,1% (minimaal 4,0% en maximaal 40,5%; dit laatste was een uitschieter van 2020 naar 2021). In zeven van de vijftientig onderzoeksjaren was er sprake van een terugval van het aantal nesten ten opzichte van het vorige jaar, maar de afname was telkens van beperkte omvang en van korte duur. Een tijdelijke afname bedroeg gemiddeld 4,3% (minimaal 0,1% en maximaal 14,7%) en duurde nooit langer dan één jaar. De trend in **Figuur 1** wijst uit dat de toename gedurende een groot deel van de onderzoeksperiode aan een vergelijkbaar tempo verloopt, maar vanaf 2019 is er een versterkte toename die de grafieklijn scherper naar omhoog doet buigen.

Figuur 1. Evolutie van het aantal getelde nesten van Roek *Corvus frugilegus* in de provincie Oost-Vlaanderen in de periode 1997-2022.

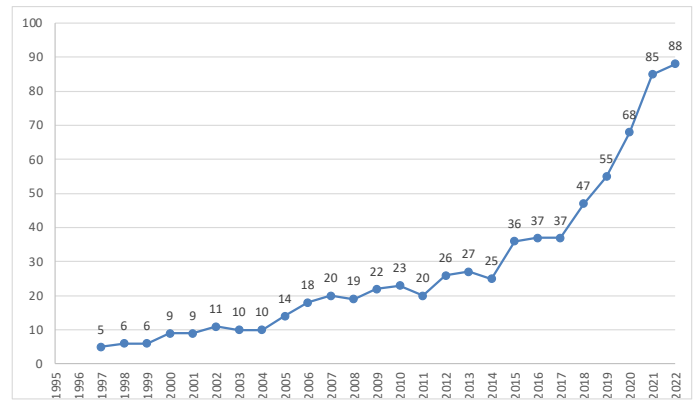
Figure 1. Evolution of the number of Rook *Corvus frugilegus* nests in the Province of East Flanders during 1997-2022.

Broedkolonies

Er werden in totaal 175 locaties met een broedkolonie vastgesteld in de periode 1997-2022. Het laagste aantal kolonies in één jaar was bij het begin van het onderzoek in 1997 (vijf locaties). In het laatste onderzoeksjaar 2022 werd met 88 kolonies het hoogste jaartotaal vastgesteld. **Figuur 2** toont dat het aantal kolonies in de meeste opeenvolgende jaren steeg of gelijk bleef. Slechts vier keer was er sprake van een kleine daling, die telkens beperkt bleef tot één of twee jaar. Daarna volgde steeds weer een stijging. De grafiek vertoont een duidelijke gelijkensis met de lijn in het aantal bezette nesten in **Figuur 1**: een gelijkmatig oplopende toename, die naar het einde toe versterkt. Het aantal kolonies begon sterk toe te nemen in 2018, een jaar eerder dan dat het aantal nesten sterker ging stijgen. De Oost-Vlaamse kolonie die al het langst in gebruik is, is met ruime voorsprong de kolonie in wijk Floreal in Ronse. Het was de enige kolonie die gedurende de hele onderzoeksperiode 1997-2022 bezet was, bovendien is de locatie zelfs al sinds tenminste de jaren '70 en vermoedelijk al eerder ingenomen (zie hoger in het onderdeel over historiek). De tweede oudste kolonie bevindt zich in Gavere – Sint-Amansdijk: die werd gesticht kort voor de onderzoeksperiode in 1995 en was vervolgens 23 jaar in gebruik tot in 2017. Op de derde plaats komt de kolonie aan de Keiweg in de Brakselse deelgemeente Zegelsem. Deze kolonie werd gestart in 2001 en werd 19 jaar ingenomen door broedende Roeken, met tweemaal een onderbreking van één jaar.

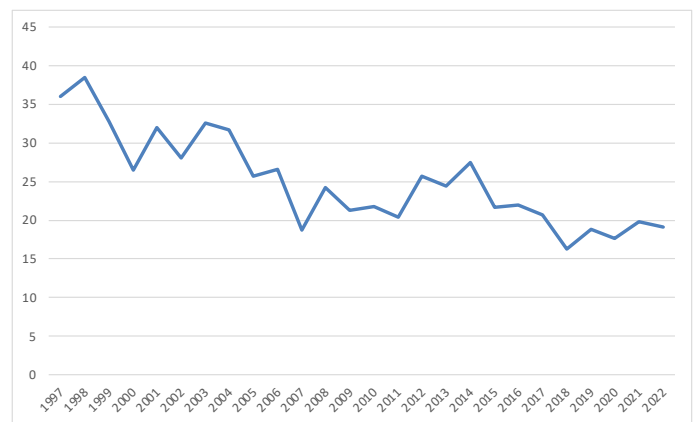
De gemiddelde grootte van een Oost-Vlaamse Roekenkolonie in de periode 1997-2022 bedroeg 27,1 bezette nesten. In tegenstelling tot de voortdurend stijgende trends van het aantal getelde nesten en het aantal kolonies toont **Figuur 3** een gestage daling van het gemiddelde aantal bezette nesten per kolonie. Het hoogste gemiddelde bedroeg 38,5 nesten per kolonie en dat cijfer werd opgetekend in 1998, toen er nog maar zes kolonies geteld werden. In 2018 werd met 16,3 nesten per kolonie het laagste gemiddelde opgetekend. Hoewel de gemiddelde koloniegrootte in de laatste jaren van het onderzoek heel licht steeg, bleef ze op een laag niveau.

» Een typisch beeld van een roekenkolonie in het golvende landschap dat kenmerkend is voor het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen. De regio is rijk aan kleine populierenbosjes en -rijen en kolonies van Roeken *Corvus frugilegus* zijn heel vaak daarin gevestigd. 8/4/2021. Sint-Blasius-Boekel (0). © Jacques Vanheuverwijn
Typical image of a rookery in the characteristic, undulating landscape of the south of the Province of East Flanders. The region is rich in small poplar groves and rows. Colonies of Rooks *Corvus frugilegus* are very often established therein.

» **Figuur 2. Evolutie van het aantal broedkolonies van Roek *Corvus frugilegus* in de provincie Oost-Vlaanderen in de periode 1997-2022.**

Figure 2. Evolution of the number of Rook *Corvus frugilegus* colonies in the Province of East Flanders during 1997-2022.

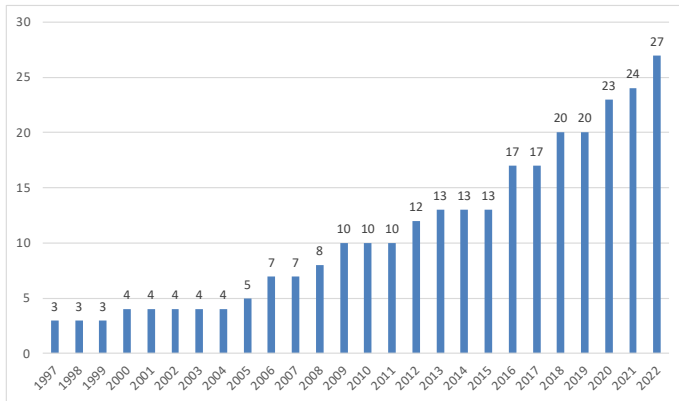
» **Figuur 3. Evolutie van de gemiddelde koloniegrootte van roekenkolonies in de provincie Oost-Vlaanderen in de periode 1997-2022.**

Figure 3. Evolution of average colony size in Rook *Corvus frugilegus* colonies in the Province of East Flanders during 1997-2022.

Ruimtelijke verspreiding

Figuur 4 laat de evolutie zien van het aantal Oost-Vlaamse gemeenten waarin roekenkolonies werden aangetroffen in de periode 1997-2022. Bij aanvang van het onderzoek ging het om slechts drie gemeenten: Ronse, Gavere en Brakel. In 2022 was dit opgelopen tot 27 gemeenten, bijna de helft van het aantal Oost-Vlaamse gemeenten (60, webref 2). In opeenvolgende jaren was er steevast een stijging of een status quo van het aantal gemeenten met broedende Roeken.

Figuur 4. Evolutie van het aantal gemeenten in de provincie Oost-Vlaanderen waarin broedende Roeken *Corvus frugilegus* werden aangetroffen in de periode 1997-2022.

Figure 4. Evolution of the number of municipalities in the Province of East Flanders with breeding colonies of Rook *Corvus frugilegus* during the period 1997-2022.

In **Figuur 5** wordt voor elke gemeente vermeld in welk jaar er voor het eerst broedgevallen werden aangetroffen. Tot diep in de onderzoeksperiode bleef de verspreiding van broedende Roeken beperkt tot de zuidwestelijke hoek van de provincie, noordwaarts tot De Pinte en Merelbeke en oostwaarts tot Oosterzele en Zottegem. Vanaf 2016 was er een duidelijke oostwaartse expansie: in dat jaar werden zowel in Geraardsbergen als in Ninove de eerste broedplaatsen ontdekt. De volgende jaren werd de rest van de gemeenten in het zuidoosten ingenomen en tegen 2021 hadden vrijwel alle gemeenten in het zuiden van Oost-Vlaanderen een of meer Roekenkolonies. De expansie sloop nog steeds verder noordwaarts: in 2017 werd een kleine kolonie van zes nesten gevonden in het Liedermerspark te Merelbeke, in de periferie van Gent, binnen de stadsring. Dit op dat moment meest

noordelijke kolonietje verdween na enkele jaren weer, maar een vestiging van vijf nesten niet ver daarvandaan, aan de zuidrand van Gent in 2022, wijst uit dat de soort er nog steeds aanwezig is. In 2020 dook de soort ook helemaal in het uiterste noorden van de provincie op als broedvogel, met twee kleine kolonies in Boekhoute, een deelgemeente van Assenede. Tussen het zuidelijke kerngebied, dat anno 2020 al het grootste deel van het zuiden van de provincie omvatte, en die nieuwe noordelijke vestiging zat een gat van ongeveer dertig kilometer. In 2022 werden in de noordelijke helft van de provincie met Aalter en Sint-Niklaas nog twee nieuwe gemeenten ingenomen. Het ging weliswaar ook hier om kleine vestigingen van respectievelijk twee en zes bezette nesten.

Figuur 5. Kaart van Oost-Vlaanderen met aanduiding van de gemeenten waarin broedende Roeken *Corvus frugilegus* werden vastgesteld in de periode 1997-2022, met vermelding van het jaartal waarin de eerste broedgevallen werden ontdekt.

Figure 5. Map of East Flanders with municipalities which hold breeding Rook *Corvus frugilegus* colonies during 1997-2022, mentioning the year of first discovered breeding for each municipality.

Hoog in een vork lijkt een vers gebouwd roekennest een stevig bouwsel. Wanneer stormwinden in het najaar en de winter tekeer gaan, zwiepen de hoge toppen van populieren waarin de nesten zitten hevig heen en weer. Doordat Roeken *Corvus frugilegus* in Oost-Vlaanderen vrijwel uitsluitend in vrijstaande populierenbosjes en -rijen broeden, staan de nestlocaties vol in de wind. Vrijwel alle oude nesten vallen buiten het broedseizoen naar beneden en de vogels moeten in regel jaarlijks een nieuw nest bouwen. 23/3/2023. Outer (0).

(© Sven Scraeyen)

High up in a tree-fork, a freshly built Rook's *Corvus frugilegus* nest appears to be a sturdy structure. When stormy winds rage in autumn and winter, however, the poplar tree tops in which nests are located sway violently back and forth. As Rooks in East Flanders breed almost exclusively in isolated poplar groves and rows, nesting locations are exposed to extreme weather conditions. Almost all old nests fall down outside the breeding season so birds usually have to build a new nest every year.

De evolutie van de ruimtelijke verspreiding en de aantallen van broedende Roeken wordt per Oost-Vlaamse gemeente weergegeven in **Figuren 6 tot 10**. Elke kaart toont een periode van vijf jaar in de onderzoeksperiode 1997-2022, met uitzondering van de eerste kaart, die betrekking heeft op de jaren 1997-2002. Voor elke periode wordt de som genomen van het aantal paren dat in die periode in elke gemeente werd geteld. **Tabel 1** toont het totale aantal getelde bezette nesten per gemeente voor de vijf deelperiodes die worden weergegeven in **Figuren 6 tot 10**, met daarbij per gemeente telkens ook het aandeel nesten van het totaal voor elke deelperiode. Naarmate het aantal gemeenten met broedende Roeken toenam, nam het relatieve aandeel bezette nesten per gemeente af. Waar de meest roekenrijke gemeente in 1997-2002 nog bijna 50% van het Oost-Vlaamse totaal

voor haar rekening nam, was dat in 2018-2022 afgenomen tot ongeveer 13% van het totaal. In 1997-2002 was Ronse, ooit de bakermat voor de terugkeer van de Roek als broedvogel in Oost-Vlaanderen, met vlag en wimpel de gemeente met het hoogste aandeel van de broedparen. In de drie volgende deelperiodes (2003-2007, 2008-2012 en 2013-2017) was Gavere telkens de gemeente die het hoogste aantal Roekennesten scoorde. In de laatste deelperiode 2018-2022 verloor Gavere die positie nipt aan Oudenaarde. Ronse, de eerste koploper, was tegen de laatste deelperiode helemaal weggedaemd, met nauwelijks nog meer dan 5% van het totaal. Wat het aantal kolonies betreft, stond Kruisem op het einde van de onderzoeksperiode in 2022 aan de top met tien kolonies, gevolgd door Oudenaarde en Gavere met elk negen kolonies.

Tabel 1. Totaal aantal getelde nesten van Roek *Corvus frugilegus* per gemeente in vijf deelperiodes van de periode 1997-2022, met daarnaast het aandeel van het aantal nesten in elke gemeente ten opzichte van het totaal aantal nesten in de provincie Oost-Vlaanderen in de betreffende deelperiode. Het hoogste aandeel voor elke deelperiode wordt in het geel weergegeven.

Table 1. Total number of counted Rook *Corvus frugilegus* nests per municipality in five sub-periods between 1997-2022, plus the share of number of nests in each municipality compared to the provincial totals in that relevant sub-period. The highest share for each sub-period is marked in yellow.

Gemeente	1997-2002		2003-2007		2008-2012		2013-2017		2018-2022	
	aantal paren	aandeel	aantal paren	aandeel	aantal paren	aandeel	aantal paren	aandeel	aantal paren	aandeel
Aalst	0		0		0		0		14	0,23%
Aalter	0		0		0		0		2	0,03%
Assenede	0		0		0		0		42	0,69%
Brakel	270	18,68%	451	24,09%	623	22,89%	637	17,45%	514	8,51%
De Pinte	0		0		20	0,73%	75	2,05%	283	4,68%
Erpe-Mere	0		0		0		0		29	0,48%
Gavere	474	32,80%	744	39,74%	915	33,62%	741	20,30%	676	11,19%
Gent	0		0		0		0		10	0,16%
Geraardsbergen	0		0		0		4	0,10%	107	1,77%
Haaltert	0		0		0		0		175	2,89%
Herzele	0		0		0		0		179	2,96%
Horebeke	0		0		0		0		103	1,70%
Kluisbergen	0		0		6	0,22%	2	0,05%	0	
Kruisem	0		70	3,95%	322	11,83%	355	9,72%	704	11,65%
Maarkedal	0		0		0		10	0,27%	25	0,57%
Merelbeke	0		14	0,74%	41	1,50%	142	3,89%	145	2,40%
Nazareth	14	0,96%	56	2,99%	46	1,69%	10	0,27%	35	0,57%
Ninove	0		0		0		40	1,09%	316	5,23%
Oosterzele	0		0		0		75	2,05%	255	4,22%
Oudenaarde	0		0		58	2,13%	266	7,28%	794	13,15%
Ronse	687	47,54%	520	27,77%	417	15,32%	484	13,26%	325	5,38%
Sint-Lievens-Houtem	0		0		0		0		57	0,94%
Sint-Niklaas	0		0		0		0		6	0,09%
Wortegem-Petegem	0		0		51	1,87%	188	5,15%	197	3,26%
Zottegem	0		0		222	8,15%	555	15,20%	543	8,99%
Zulte	0		0		0		30	0,82%	263	4,35%
Zwalm	0		13	0,69%	0		35	0,95%	239	3,95%
TOTAAL	1.445		1.872		2.721		3.649		6.038	
AANTAL GEMEENTEN	4		7		11		17		26	

» **Figuur 6. Gecumuleerde ruimtelijke verspreiding en abundantie van broedende Roeken *Corvus frugilegus* per gemeente in Oost-Vlaanderen in de periode 1997-2002. De soort kwam in die periode in vier gemeenten tot broeden.**

Figure 6. Cumulative spatial distribution and abundance of breeding Rooks *Corvus frugilegus* per municipality in East Flanders in the period 1997-2002. The species bred in four municipalities during that period.

» **Figuur 7. Gecumuleerde ruimtelijke verspreiding en abundantie van broedende Roeken *Corvus frugilegus* per gemeente in Oost-Vlaanderen in de periode 2003-2007. De soort kwam in die periode in zeven gemeenten tot broeden.**

Figure 7. Cumulative spatial distribution and abundance of breeding Rooks *Corvus frugilegus* per municipality in East Flanders in the period 2003-2007. The species bred in seven municipalities during that period.

» **Figuur 8. Gecumuleerde ruimtelijke verspreiding en aantalssterkte van broedende Roeken *Corvus frugilegus* per gemeente in Oost-Vlaanderen in de periode 2008-2012. De soort kwam in die periode in 11 gemeenten tot broeden.**

Figure 8. Cumulative spatial distribution and number strength of breeding Rooks *Corvus frugilegus* per municipality in East Flanders in the period 2008-2012. The species bred in 11 municipalities during that period.

» **Figuur 9. Gecumuleerde ruimtelijke verspreiding en abundantie van broedende Roeken *Corvus frugilegus* per gemeente in Oost-Vlaanderen in de periode 2013-2017. De soort kwam in die periode in 16 gemeenten tot broeden.**

Figure 9. Cumulative spatial distribution and abundance of breeding Rooks *Corvus frugilegus* per municipality in East Flanders in the period 2013-2017. The species bred in 16 municipalities during that period.

» **Figuur 10. Gecumuleerde ruimtelijke verspreiding en abundantie van broedende Roeken *Corvus frugilegus* per gemeente in Oost-Vlaanderen in de periode 2018-2022. De soort kwam in die periode in 26 gemeenten tot broeden.**

Figure 10. Cumulative spatial distribution and abundance of breeding Rooks *Corvus frugilegus* per municipality in East Flanders in the period 2018-2022. The species bred in 26 municipalities during that period.

Nestplaatskeuze

Doordat de boomsoort waarin werd gebroed niet systematisch werd bijgehouden, kunnen we hierover geen nauwkeurige uitspraken doen. Desondanks is het vermeldenswaardig dat het grootste deel van de kolonies in kleine populierenbosjes en -rijen gevestigd was.

Verstoring

Doordat het wel en wee van kolonies niet werd opgevolgd doorheen het broedseizoen is alleen anekdotische informatie bekend over eventuele verstoring. Voor zover bekend werd, verspreid over de periode 1997-2022, zes keer vastgesteld dat er kappingen plaatsvonden in broedkolonies tijdens het broedseizoen. Waar Roeken dicht bij woningen nestelen, kunnen klachten van lawaaioverlast en bevuiling door uitwerpselen voorkomen. Dergelijke klachten waren in minstens enkele gevallen de oorzaak van vastgestelde kappingen. Dergelijke acties zijn steeds illegaal: Roeken en hun nesten zijn gedurende het hele broedseizoen en ook daarbuiten wettelijk beschermd, en dit was van kracht gedurende de hele onderzoeksperiode (cfr. het Koninklijk Besluit betreffende de bescherming van vogels in het Vlaamse gewest van 9 september 1981 en later het Soortenbesluit van 15 mei 2009).

Discussie

Aantallen

De resultaten van het onderzoek naar broedende Roeken in de periode 1997-2022 laten een sterke toename zien van de populatie in Oost-Vlaanderen. Zowel het totale aantal paren als het aantal kolonies en het aantal gemeenten waarin gebroed wordt, is sterk gestegen. Van een zeldzame heel lokale broedvogel op het einde van de 20ste eeuw is de Roek in vijftig jaar geëvolueerd naar een schaarse maar wijdverbreide broedvogel in vooral het zuidelijk deel van de provincie. De term 'schaars' is nog steeds op zijn plaats omdat broedende Roeken geen alomtegenwoordig beeld zijn. Ondanks de toename gaat het nog altijd om betrekkelijk lokale vestigingen met aanzienlijke leegtes tussen de lokale populatieclusters. In het noordelijke deel van Oost-Vlaanderen ontstonden de eerste kleine vestigingen aan het einde van de onderzoeksperiode. Daar was de verspreiding nog zeer ijl.

De toename hield over het algemeen aan tijdens de hele onderzoeksperiode, maar het patroon ervan was wel grillig. In zeven jaren werd een afname vastgesteld ten opzichte van het voorgaande jaar. Het is onbekend wat daarvan de oorzaak of de oorzaken kunnen zijn geweest. In 2022 bijvoorbeeld was er sprake van een heel kleine afname die volgde op een jaar waarin net de grootste jaarlijkse toename was vastgesteld (2021, toename met 40,5% ten opzichte van 2020). De lente van 2022 was heel droog en het zou kunnen dat de lichte terugval daaraan te wijten is. Bodembewonende ongewervelden zijn een belangrijke voedselbron van Roeken, met name in het voorjaar, en dat voedsel wordt minder bereikbaar als de bodem te droog en te hard is.

Doordat de populatie tijdens de onderzoeksperiode sterk toenam en het grootste aantal kolonies op het einde van de onderzoeksperiode werd vastgesteld, waren de meeste kolonies nog steeds in gebruik in 2022. Het heeft daarom weinig zin om een analyse uit te voeren over het aantal jaren dat een kolonie bezet blijft. Die bezetting loopt voor veel kolonies immers nog steeds door. Het verlaten van een kolonie kwam niettemin geregeld voor. Doordat de nesten van Roeken geen al te stevige bouwsels zijn, vallen ze in het najaar en de winter gemakkelijk naar beneden. Dat geldt zeker voor het Oost-Vlaamse studiegebied, waar vrijwel alle kolonies hoog in populieren zitten. Het jaarlijkse verlies van nesten betekent dat de vogels op een vaste kolonieplaats jaarlijks een nieuw nest moeten bouwen. Mogelijk speelt dat een rol bij het af en toe verlaten van kolonies.

Over de oorzaak van de toename kan op basis van dit onderzoek alleen maar gespeculeerd worden. Er is in elk geval geen sprake van een vergelijkbare globale toename van Roeken in Vlaanderen of in West-Europa. Vermeersch et al. (2020) melden voor de Vlaamse populatie in haar geheel zelfs een vrij aanzienlijke afname van ca. 25% tussen de periodes 2000-2002 (5.400 tot 5.900 paren) en 2013-2018 (4.400 tot 5.300 paren). Die afname volgde op een eerdere toename. De Vlaamse populatie bereikte een dieptepunt halverwege de 20ste eeuw. Ten tijde van het veldwerk voor de Belgische broedvogelatlas werden in periode 1973-1977 amper ca. 600 paren geteld in Vlaanderen, hoofdzakelijk in de Kempen. Daarna klom de soort langzaam uit het dal, met een versnelde toename vanaf de jaren 1990 en een piek van meer dan 6.000 broedparen net na de eeuwwisseling in 2003 (Tahon 1988, Vermeersch 2004a). Dat aantal bleef een aantal jaren vrij stabiel. Maar vanaf 2008 vielen de cijfers weer terug. In verschillende delen van Vlaanderen zijn er sindsdien tegenstrijdige trends. In Limburg en in een groot deel van de Antwerpse Kempen, delen van Vlaanderen waar anno 2000-2002

ruim de helft van de roekenpopulatie zat, werden afnames genoteerd. Maar in de Noorderkempen (regio Kalmthout, Essen), het noordwestelijke deel van de Antwerpse Kempen, deed de soort het beter, net als in Oost- en West-Vlaanderen. Dit is opmerkelijk, want daar grenst die (bescheiden) toename aan een regio (Brecht, Malle) met een grote afname: de aantallen namen er af van ruim 1.300 nesten in de periode 1999-2000 tot slechts 584 nesten in 2018. Actieve menselijke verstoring van Roeken die zich in toenemende mate in de bebouwde kom gingen vestigen, werd als een belangrijke oorzaak van de achteruitgang beschouwd (Berkvens & van Liere 2006, Vermeersch et al. 2020). In de Zuiderkempen, ten zuiden van de regio Brecht-Malle, werd in de periode 1989-2016 dan weer een toename tot maximaal 932 nesten opgetekend, met vanaf 2007 een stabiliserende trend (Berghmans 2017). De situatie in West-Vlaanderen is vergelijkbaar met de evolutie in Oost-Vlaanderen. In 1984 werd de eerste kolonie gevonden in het zuidoosten van West-Vlaanderen (Feryn et al. 1985). Nadien volgde een gestage toename en uitbreiding in die hoek van de provincie: ten tijde van de Vlaamse broedvogelatlas 2000-2002 telde de populatie ca. 270 paren. De West-Vlaamse populatie was weliswaar ontstaan in het deel van de provincie dat grenst aan de zuidwestelijke hoek van Oost-Vlaanderen, maar uit de broedvogelatlas bleek dat de verspreiding rond de eeuwwisseling nog niet aaneengesloten was (Vermeersch 2004a). Er liggen geen systematische jaarlijkse tellingen voor van de Zuid-West-Vlaamse populatie. Afgaande op losse waarnemingen (via waarnemingen.be) lag het aantal in de jaren 2021-2022 in de grootteorde van naar schatting 230 tot 320 bezette nesten. Als dit een (vrijwel) compleet beeld van de populatie schetst, dan zouden de aantallen in Zuid-West-Vlaanderen nog vergelijkbaar zijn met de toestand twintig jaar eerder, rond de eeuwwisseling. Lokaal bestaat de indruk dat de soort de laatste jaren afneemt (pers. med. Ignaas Robbe). De verspreiding is inmiddels wel aaneengesloten met de Oost-Vlaamse populatie (webref 3). In 2013 werd in West-Vlaanderen nog een tweede broedkern ontdekt in de Westhoek, het uiterste westen van de provincie (mogelijk broedde de soort daar al in 2012 onopgemerkt). Deze nieuwe kern groeide snel: in 2022 werden verspreid over 18 kolonies al 469 paren geteld en werd de streekpopulatie op ca. 500 paren geschat. In 2022 werd bovendien een kleine kolonie van zeven nesten ontdekt in Oostende, een heel eind noordwaarts van de beide West-Vlaamse kernen (pers. med. Koen Devos). Het beeld van uitbreiding van het Vlaamse broedareal in westelijke richting laat zich ook al goed aflezen in de voorlopige resultaten van de nieuwe Vlaamse vogelatlas die in opmaak is (webref 3). De stagnatie van de populatie in Zuid-West-Vlaanderen, die zich bevindt tussen de toenemende populatie in de Westhoek en die in het Oost-Vlaamse studiegebied, is opmerkelijk. Het toont aan dat lokale dynamieken een rol kunnen spelen bij de tendensen die lokale roekenpopulaties ondergaan.

De ruimtelijke uitbreiding en de toenames van verschillende deelpopulaties in het westelijke deel van Vlaanderen zijn onvoldoende om verliezen in het oosten van het gewest te kunnen compenseren. De westelijke populaties maken nu wel een significant groter deel van het totaal uit. Specifiek voor de Oost-Vlaamse populatie gold dat ze ten tijde van het veldwerk voor de Vlaamse vogelatlas (2000-2002) slechts ongeveer 5% van het totaal vertegenwoordigde. Een vergelijking van de meest recente totaalschatting van de Vlaamse populatie (4.400 tot 5.300 paren voor de periode 2013-2018) met in die periode een gemiddelde populatie van 737 bezette nesten in Oost-Vlaanderen, levert een verdrievoudiging van het aandeel op (ca. 15%). De Oost-Vlaamse populatie is sindsdien nog gevoelig gegroeid. Mocht de meest recente populatiegrootte in Oost-Vlaanderen (1.568 tot 1.570 nesten in 2021-2022) worden afgezet tegen de Vlaamse schatting uit

Roek *Corvus frugilegus*. 25/02/2021. Melsele (0) (© Pascal De Munck)

2013-2018, dan zou het aandeel van de provincie zijn opgelopen tot ca. 32%. Gelet op het ontbreken van een zeer recente Vlaamse schatting is dat laatste weliswaar speculatief, maar gelet op de globale dalende tendens van de Vlaamse populatie zou het een plausible hypothese kunnen zijn. Als diezelfde hypothese zou worden verdergezet met de meest recente aantallen van de West-Vlaamse populatie erbij (ruw geschat op ca. 800 paren), dan zouden de twee westelijke provincies samen zelfs voor bijna ca. 50% van de huidige Vlaamse populatie kunnen instaan. Deze inschatting is voorlopig speculatief: de publicatie van de nieuwe Vlaamse vogelatlas zal hier meer duidelijkheid over brengen.

De toename die in de periode 1997-2022 in Oost-Vlaanderen werd vastgesteld, is vermoedelijk in aanzienlijke mate op eigen kracht tot stand gekomen, dus vanuit de oorspronkelijke kern in het zuidwesten van de provincie. Het gegeven dat de toename vanaf de jaren 1970 lange tijd heel geleidelijk verliep, kan daar ook op wijzen. In welke mate de broedpopulatie in het aangrenzende westelijk deel van Henegouwen een bijdrage heeft geleverd aan de lokale populatiegroei is niet te achterhalen, maar vermoedelijk heeft ook dat een rol gespeeld. In het bijzonder voor de eerste broedparen die opdoken op het grondgebied van Geraardsbergen in 2016 kan dat het geval zijn geweest. Broedende Roeken waren toen al een aantal jaren ingeburgerd in de aangrenzende Henegouwse gemeente Lessines (www.waarnemingen.be, pers. obs. Wouter Faveyts). De recente vestiging van kleine kolonies in het noorden van Oost-Vlaanderen staat vermoedelijk los van de ontwikkelingen in het zuiden van de provincie. Die vinden wellicht hun oorsprong in de recente kolonisatie en de daaropvolgende toename net over de grens in het oosten van Zeeuws-Vlaanderen in Nederland (zie verder).

De aantalsevoluties in aangrenzende regio's en landen vertonen gelijkenissen met de Vlaamse situatie en zijn ook relevant in de context van de ontwikkelingen in de provincie Oost-Vlaanderen. In Wallonië werd de populatie in 2001-2007 op ca. 15.000 paren geschat. Net als in Vlaanderen is de verspreiding niet continu, maar zijn er verschillende kernen. De Condroz-regio herbergt de grootste aantallen (Jacob 2010). De meest recente evolutie van de Waalse

populatie werd nog niet gepubliceerd, maar in delen van de provincie Henegouwen (die grenzen aan het zuiden van Oost-Vlaanderen) lijkt de Roek het als broedvogel in recente jaren alvast niet slecht te doen, dit is weliswaar slechts gebaseerd op losse indrukken (pers. obs. WF). In Nederland bedraagt de meest recente aantalschatting 45.000 tot 48.000 paren in 2020 (webref 1). De evolutie bij onze noorderburen was gelijkaardig: na een dieptepunt van ca. 11.000 paren rond 1970 volgde een stijging die piekte op ca. 64.000 paren net na de eeuwwisseling. Daarna volgde een daling van ca. 20%. Lokale verstoring en afschot wordt als meest aannemelijke oorzaak van de Nederlandse afname genoemd, naast intensivering van agrarisch grondgebruik. Net als in Vlaanderen was er in het begin van de 21ste eeuw tegelijk met de daling van het totale aantal paren wel een uitbreiding van de ruimtelijke verspreiding. Daarbij is een west- en noordwaartse uitbreiding zichtbaar (Schoppers 2018). Interessant in het licht van de Oost-Vlaamse situatie is de vestiging van broedende Roeken in het oostelijk deel van Zeeuws-Vlaanderen in de provincie Zeeland vanaf 2008, en dit na een afwezigheid van bijna een eeuw in die provincie. Deze populatie nam langzaam toe tot 96 tot 107 nesten in 2019-2020 verspreid over zes kolonies, sommige dicht bij de grens met Oost-Vlaanderen (Hannewijk & Meininger 2022). Hoewel niet direct grenzend aan Oost-Vlaanderen, is ook de situatie in Noord-Frankrijk het bekijken waard. In de regio Nord-Pas-de-Calais leverde een grondige telling in 2012 een totaal van 8.286 nesten op. Tussen 2000 en 2012 was er een gevoelige afname van 27%. Interessant in West- en Oost-Vlaamse context is wel dat in die periode een uitbreiding richting Vlaanderen werd geconstateerd (Groupe ornithologique et naturaliste du Nord – Pas-de-Calais 2019). Het is niet bekend hoe de toestand in Noord-Frankrijk de voorbije tien jaar is geëvolueerd, maar vermoedelijk is de kolonisatie van de Westhoek in West-Vlaanderen te verklaren aan de hand van de noordwaartse expansie in Noord-Frankrijk.

Koloniegrootte

Roekenkolonies in Oost-Vlaanderen zijn klein, met gemiddeld 27 bezette nesten per kolonie. Dat is heel laag voor een soort waarvan kolonies tot honderden en zelfs duizenden broedparen kunnen tellen. Doorheen de studieperiode nam de gemiddelde koloniegrootte

ook gestaag af. De reden voor die afname is onduidelijk. Er zijn geen aanwijzingen dat menselijke vervolging of verstoring ervoor zorgt dat de kolonies in Oost-Vlaanderen zich zijn gaan versplinteren. Roekenkolonies in Vlaanderen zijn in recente tijden nooit heel groot geweest. Ten tijde van het veldwerk voor de Vlaamse broedvogelAtlas in 2000-2002 werden in de Kempen weliswaar twee kolonies gemeld van elk ca. 500 bezette nesten, maar de gemiddelde omvang van 102 getelde kolonies bedroeg slechts 53 nesten (Vermeersch et al. 2004). In die periode bedroeg het gemiddelde voor de toenmalige Oost-Vlaamse populatie 29 nesten per kolonie (voor 9 tot 11 kolonies en een totaal van 239 tot 310 bezette nesten; nb. in Vermeersch et al. 2004 wordt een overschatting gegeven van ca. 400 paren in Oost-Vlaanderen voor die periode). Dat was een stuk lager dan het Vlaamse gemiddelde. Het is niet bekend hoe de gemiddelde koloniegrootte sindsdien is geëvolueerd voor heel Vlaanderen. In de Zuiderkempen schommelde de gemiddelde koloniegrootte in de periode 1989-2016 tussen 13 en 38 nesten, met een licht dalende trend op het einde van de onderzoeksperiode (Berghmans 2017). De gemiddelde koloniegrootte in Wallonië werd in de periode 2001-2007 op gemiddeld 57 nesten per kolonie berekend, een vergelijkbaar cijfer met Vlaanderen (Jacob 2010). In Nederland is er eveneens een afnemende koloniegrootte, met gemiddelden van 115 paren in 1985, 100 in 1994, 69 in 2000 en 45 in 2018 (Schoppers 2018). Een zelfde beeld komt naar voor in de nabije Franse regio Nord-Pas-de-Calais: een dalende koloniegrootte en het verdwijnen van grote kolonies van meerdere honderden nesten (Groupe ornithologique et naturaliste du Nord – Pas-de-Calais 2019).

Nestplaatskeuze

Door hun hoogte zijn populieren sowieso interessant als broedplaats voor Roeken. Roeken zoeken met name naar voedsel in weilanden en akkers in landbouwgebied en aangezien kleine populierenbosjes in grote delen van Oost-Vlaanderen frequent aanwezig zijn in het landschap, vaak in de vorm van kleine veldbosjes waarin ze de dominante hoogst groeiende boomsoort zijn, zijn die bosjes allicht aantrekkelijke broedplaatsen. De regio telt ook behoorlijk wat bossen en bosjes waarin andere boomsoorten voorkomen en domineren, maar die worden nauwelijks gekozen.

Verstoring

Bij het handvol vastgestelde verstoringen was onduidelijk of het ging om kappingen waarbij de Roeken bewust gevisieerd werden of om geplande kappingen waarbij de Roeken 'collateral damage' ondergingen omdat ze 'niet werden opgemerkt' of omdat er geen rekening mee werd gehouden. Systematische kappingen om te verhinderen dat Roeken tot broeden overgaan, zijn in de loop van het onderzoek niet vastgesteld.

Slotbeschouwingen

De ruimtelijke en aantalstoename van broedende Roeken in de provincie Oost-Vlaanderen op het einde van de 20ste eeuw en het begin van de 21ste eeuw past in een beeld van uitbreiding naar nieuwe gebieden en vervolgens toename in die gebieden, wat ook in enkele naburige regio's is vastgesteld. De lokale toename staat echter in de schaduw van een globale afname van de Vlaamse populatie, doordat

» **Op afstand lijkt een roekenkolonie in het vroege voorjaar een beetje op een verzameling maretakken. Eind maart – begin april is het grote aantal nesten in deze foto nog goed zichtbaar en telbaar, maar als de populieren enkele weken later vol in blad staan wordt de kolonie voor een groot deel onzichtbaar. 23/3/2023. Outer (O).**

(© Sven Scraeyen)

From a distance, in early spring, a rookery looks a bit like a collection of mistletoes. At the end of March - beginning of April, the large number of nests in this photo is still clearly visible and countable. When the poplars are in full leaf a few weeks later, the colony becomes largely invisible.

de soort in voormalige kerngebieden markant is afgenomen en doordat de gemiddelde koloniegrootte flink is afgenomen. Ook dat past in een breder plaatje buiten (Oost-)Vlaanderen.

De Roek is in lang vervlogen tijden vermoedelijk een wijdverbreide broedvogel geweest in wat nu België is en ook in Oost-Vlaanderen zal de soort ooit wellicht algemeen zijn geweest. Doorgedreven menselijke vervolging drong de Roek sterk terug en in Oost-Vlaanderen was de soort een tijdlang zelfs onbekend als broedvogel. De toename die recent wordt vastgesteld in de provincie is een terugkeer. Het is echter frappant dat de aantallen bescheiden blijven en dat de gemiddelde koloniegrootte laag is, rekening houdend met het gegeven dat Roeken onder gunstige omstandigheden talrijk kunnen broeden in (zeer) grote kolonies. Onze hypothese is dat de toename van de Roek in Oost-Vlaanderen in de voorbije decennia mogelijk is gemaakt door het grotendeels wegvallen van menselijke vervolging, als gevolg van wettelijke bescherming. Dat liet toe dat de soort de eerder verlaten streken waar geschikte broedgebieden aanwezig waren, kon herkoloniseren. De uitbreiding verliep langzaam doordat ze grotendeels op eigen kracht moest gebeuren vanuit kleine restpopulaties. Waarom de aantallen relatief laag blijven en de gemiddelde koloniegrootte afneemt is voer voor speculatie. Door sterke vervolging hadden Roeken vroeger allicht weinig plaatsen waar ze konden broeden. Op plaatsen waar dat wel kon, konden kolonies dan potentieel groter worden. Nu is vervolging geen groot fenomeen meer en hebben de vogels veel meer potentiële nestplaatsen om uit te kiezen. Inmiddels is er echter ook een en ander veranderd op vlak van voedselaanbod. De kans is reëel dat het voedselaanbod door de biodiversiteitscrisis op het platteland (Schneiders et al. 2020) te sterk is afgenomen, zelfs voor een generalist als de Roek. Bodembewonende invertebraten zoals regenwormen zijn een belangrijke voedselbron voor Roeken (Madge 2020). Hoewel ze er niet toe beperkt zijn, hebben Roeken vaak een voorkeur voor permanente graslanden die niet al te intensief gebruikt worden (pers. obs. WF), vermoedelijk omdat het aanbod aan bodemorganismen daar groter is en het daar dus veel lucratiever is om voedsel te zoeken. De oppervlakte van dergelijke graslanden is afgenomen in Vlaanderen (Schneiders et al. 2020). Daardoor is het hedendaagse voedselaanbod allicht niet zo groot, wat ervoor kan zorgen dat het broedsucces van Roeken onvoldoende is om de broedpopulatie hogere toppen te laten scheren. Een andere hypothetische piste is dat de Roek in zijn comeback als broedvogel gehinderd kan worden door de grote aantallen van andere kraaiachtigen zoals Zwarte Kraai *Corvus corone* en Kauw *Coloeus monedula*. Die soorten zijn sterk toegenomen in Vlaanderen en ze kenden rond de eeuwwisseling al een gebiedsdekkend voorkomen (Vermeersch 2004b en 2004c). Beide hebben een overlappend dieet en ruimtegebruik met Roeken. Mogelijk ondervinden Roeken te veel concurrentie van de grote populaties Zwarte Kraaien en Kauwen om nog grotere kolonies te kunnen vormen. Uiteraard kan deze factor ook een rol spelen in combinatie met de piste van een beperkend voedselaanbod.

De toename als broedvogel in Oost-Vlaanderen staat tenslotte ook in contrast met de afname als wintergast in de provincie. Roeken uit Noordoost-Europa zijn trekvogels die onder meer in de Lage Landen overwinteren (Madge 2020). Uit ringonderzoek blijkt dat geringde Roeken die 's winters in België voorkomen worden teruggemeld van Denemarken en Noordoost-Duitsland tot in West-Rusland (webref 4). Een bewijs dat noordoostelijke Roeken ook Oost-Vlaanderen bereiken komt van een waarneming van een gekleurringde Roek op 3 maart 2018 in Everbeek (deelgemeente van Brakel in het zuiden van de provincie), die afkomstig was van een onderzoeksproject in Greifswald, aan de Baltische kust in Noordoost-Duitsland. De vogel was daar op 24 januari 2010 geringd. Bij gebrek aan gepubliceerd systematisch verzameld cijfermateriaal is de afname van de Roek als wintergast

in Vlaanderen en België amper gestaafd. Voor Nederland is wel een significante afname van de winterpopulatie gedocumenteerd vanaf 1995 (webref 1). Het is aannemelijk dat een gelijkaardige afname ook in Vlaanderen aan de orde is, aangezien Vlaanderen nog net iets verder ligt van de noordoostelijke herkomstgebieden van de wintergasten. De schaarse en onvolledige informatie uit Oost-Vlaanderen en andere delen van Vlaanderen suggereert dat er 's winters beduidend minder Roeken zijn dan tot voor enkele decennia. Dat valt veel beter op in regio's waar de soort alleen als wintergast en niet als broedvogel voorkwam of voorkomt. In het begin van de 20ste eeuw werd al een forse afname van overwinterende Roeken gedocumenteerd in Noord-West-Vlaanderen (De Scheemaeker 2006). Een georganiseerde telling in de Dendervallei in het zuidoosten van Oost-Vlaanderen (inclusief een klein stukje van de aangrenzende provincie Vlaams-Brabant) in de winter 2014-2015 leverde een populatieschatting van 1.400 tot 1.500 overwinterende Roeken op voor die regio, waar toen nog geen broedende Roeken aanwezig waren (Faveyts 2016). Onder voorbehoud en achteraf bekeken werd de populatie in de Denderregio twintig jaar eerder geschat op minstens 2.000 vogels, wat neerkwam op een afname van minstens 25%. De indruk bestaat dat de afname als wintergast zich sindsdien verder heeft doorgezet, maar wat vooral interessant is in het licht van dit artikel, is dat de afname als wintergast gemaskeerd wordt door de vestiging en vervolgens de toename als broedvogel, én doordat de koloniserende broedvogels zich in hun plaatskeuze mogelijk hebben laten leiden door plaatsen die populair waren bij overwinteraars. Overwinterende Roeken zijn in grote mate plaatstrouw aan bepaalde terreinen. In de meeste gevallen zijn dat niet-intensief beheerde permanente graslanden (pers. obs. WF). De volgende hypothese kan bij gebrek aan de mogelijkheid tot het onderscheiden van wintergasten en broedvogels niet getest worden, maar op basis van veldwaarnemingen lijkt het erop dat Roeken die zich als broedvogel kwamen vestigen, werden aangetrokken door concentraties van overwinterende soortgenoten. Mogelijk werden kleine aantallen autochtone dispersende Roeken aangetrokken door de grotere groepen overwinteraars. Wanneer de overwinteraars in de vroege lente terugkeerden naar hun herkomstgebieden in Noordoost-Europa, bleven de dispersers achter en was de kans groot dat ze een potentiële broedplaats zochten in de buurt van het voedselgebied, dat ze mede dankzij de overwinteraars hadden leren kennen.

Oproep

Kolonies van broedende Roeken zijn een opvallend verschijnsel. Voor de oplettende waarnemer zijn ze niet te missen. Bij het begin van de lente, eind maart – begin april, zijn de kolonies extra opvallend want de loofbomen waarin ze meestal broeden staan dan nog niet in blad. Het tellen van het aantal bezette en eventueel nog in aanbouw zijnde nesten is dan een koud kunstje. Bij deze een warme oproep aan elke waarnemer om even de moeite te doen om kolonies te tellen en de waarnemingen goed te documenteren in www.waarnemingen.be, met vermelding van het exact getelde of geschatte aantal nesten en met 'bezet nest' of 'nestbouw' als gedrag. Denk niet te snel dat iemand anders die kolonie wel zal tellen, want dat blijkt vaak niet het geval. Doordat kolonies vaak verschijnen op nieuwe plaatsen, kan elke waarneming nieuwe informatie betekenen.

Dankwoord

Dank aan Koen Devos en Ignaas Robbe voor toelichting bij de situatie in de provincie West-Vlaanderen, Gunter De Smet voor het ter beschikking stellen van zijn fantastische persoonlijke archief en aan Hugo Touzé voor het bezorgen van informatie over de status in Frankrijk.

Referenties

- Berghmans H. 2017. Vestiging en uitbreiding van de Roek in de Zuiderkempen van 1989 tot 2016. *Natuur.oriolus* 83(1): 1-6.
- Berkvens M. & van Liere D. 2006. Roekenkolonies in Brecht en Malle (A). Aantalsontwikkeling, nestplaatskeuze en vervolging. *Natuur.oriolus* 72(4): 117-126.
- De Scheemaeker F. 2006. Het voorkomen van de Roek *Corvus frugilegus* in Noord-West-Vlaanderen, winterhaljaar 2004/2005. Nieuwsbrief van de Vogelwerkgroep Noord-West-Vlaanderen 6(21): 17-18.
- Desmet J. 1987. Vogels in België. Hun levensloop in België. Hun wedervaren met de mens. Uitgeverij Marc Van De Wiele. Brugge.
- Dupond C. 1947. Nouveau relevé des corbeautières de la Belgique. *Gerfaut* 37(2): 92 - 97.
- Faveyts W. 2016. Overwinterende Roeken in de Denderstreek in december 2014. Natuurpunt-Vogelwerkgroep Cinerea. Geraardsbergen, uitgave in eigen beheer.
- Feryn Y. 1985. Broedvogels in Zuid-West-Vlaanderen. Broedvogelinventarisatie 1986-1990. Vogelwerkgroep Wielewaal Zuid-West-Vlaanderen. Provincie West-Vlaanderen.
- Groupe ornithologique et naturaliste du Nord – Pas-de-Calais. 2019. Oiseaux nicheurs du Nord et du Pas-de-Calais. Biotope Editions. Mèze.
- Hannewijk A. & Meininger P. 2022. Roek. In Meininger P. L. (red.). *Avifauna Zeelandica*. Vogels, vogelaars en vogelonderzoek in Zeeland. Sovon Vogelonderzoek Nederland. Nijmegen.
- Jacob J.-P. 2010. Corbeau freux *Corvus frugilegus*. In: Jacob J.-P., Dehem C., Burnel A., Dambiermont J.-L., Fasel M., Kinet T. et al. *Atlas de oiseaux nicheurs de Wallonie 2001-2007. Série Faune-Flore-Habitats n° 5*. Aves et Région wallonne. Gembloux.
- Madge S. 2020. Rook *Corvus frugilegus*, version 1.0. In: del Hoyo J., Elliott A., Sargatal J., Christie D.A., & de Juana E. (Eds). *Birds of the World*. Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, NY, USA. doi.org/10.2173/bow.rook1.01
- Menschaert L. 1991. Zijn er nog vogels? Waarnemingen van vogels in het zuidwesten van Oost-Vlaanderen. Wielewaal Schelde-Leie. Asper.
- Schneiders A., Alaerts K., Michels H., Stevens M., Van Gossum P., Van Reeth W. et al. 2020. Natuurrapport 2020: feiten en cijfers voor een nieuw biodiversiteitsbeleid. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2020 (2).
- Schoppers J. 2018. Roek *Corvus frugilegus*. In *Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018*, Vogelatlas van Nederland, Kosmos Uitgevers. Utrecht/Antwerpen.
- Tahon J. 1988. Roek *Corvus frugilegus*. In: Devillers P., Roggeman W., Tricot J., del Marmol P., Kerwijn C., Jacob J.-P. et al. *Atlas van de Belgische Broedvogels*. Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen. Brussel.
- Van Havre G.C.M. 1928. *Les Oiseaux de la Faune belge*. M. Lamertin. Brussel.
- Vermeersch G. 2004a. Roek. In: Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. et al. *Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002*. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud. Brussel.
- Vermeersch G. 2004b. Kuuw. In: Vermeersch G. et al. 2004. *Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002*.
- Vermeersch G. 2004c. Zwarte Kraai. In: Vermeersch G. et al. 2004. *Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002*.
- Vermeersch G., Devos K., Driessens G., Everaert J., Feys S., Herremans M. et al. 2020. Broedvogels in Vlaanderen 2013-2018. Recente status en trends van in Vlaanderen broedende vogelsoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek.

Webreferenties

- Webref 1: stats.sovon.nl/stats/soort/15630
- Webref 2: www.vlaanderen.be/gemeenten-en-provincies/overzicht-van-vlaamse-steden-en-gemeenten#provincie-oost-vlaanderen
- Webref 3: www.vogelatlas.be/atlasbe/soorten/soort/15630
- Webref 4: odnature.naturalsciences.be/bebirds/nl/ring-recoveries

SAMENVATTING

Summary – Résumé

In dit artikel wordt dieper ingegaan op de evolutie van broedende Roeken *Corvus frugilegus* in de provincie Oost-Vlaanderen. Nadat de soort in de eerste helft van de 20ste eeuw verdwenen was als broedvogel in de provincie, werden vanaf de jaren 1970 opnieuw broedparen gevonden. In de periode 1997-2022 vond een systematisch onderzoek plaats naar broedende Roeken in Oost-Vlaanderen. Jaarlijks werden alle kolonies geteld en we zijn van mening dat het beeld van het broedvoorkomen vrijwel compleet is voor deze periode. Het aantal broedparen, het aantal kolonies en het aantal Oost-Vlaamse gemeenten met broedende Roeken nam gestaag toe doorheen de onderzoeksperiode, met een versnelde toename in de laatste jaren. De toename van die drie parameters stond weliswaar in contrast met een afname van de gemiddelde koloniegrootte. De positieve evolutie van broedende Roeken in Oost-Vlaanderen wordt vergeleken met de tendensen in aangrenzende regio's. In heel Vlaanderen, maar ook in Nederland en de Noord-Franse regio Nord – Pas-de-Calais, is de totale broedpopulatie van Roek sinds het begin van de 21ste eeuw duidelijk afgenomen. In bepaalde regio's is er echter sprake van een toename. Dat is het geval in Oost-Vlaanderen en ook in een deel van de aangrenzende provincie West-Vlaanderen. De significante toename en uitbreiding van de Roekenpopulatie in Oost-Vlaanderen volstaat niet om de afname in andere delen in Vlaanderen te compenseren. Door de afname in de

vroegere kernbroedgebieden van Roek in het noordoosten van Vlaanderen is het aandeel van de populatie in het westen van Vlaanderen (waarvan de Oost-Vlaamse het grootste deel uitmaakt) in de totale Vlaamse populatie fors toegenomen. Dat er in het licht van globale afname van roekenpopulaties in Vlaanderen en aangrenzende regio's toch sprake kan zijn van een aanzienlijke toename in Oost-Vlaanderen, wordt verklaard doordat de soort in die provincie volledig was verdwenen als broedvogel in de eerste helft van de 20ste eeuw, vermoedelijk hoofdzakelijk door menselijke vervolging. Het wegvallen van die vervolging als gevolg van wettelijke bescherming zorgde ervoor dat Roeken langzaam terug de nog steeds geschikte voormalige broedgebieden in Oost-Vlaanderen terug kon veroveren. De terugkeer in het uiterste zuidwesten van Oost-Vlaanderen vanaf de jaren 1970 kwam vermoedelijk vanuit de aangrenzende provincie Henegouwen. Vermoedelijk gebeurde de latere toename in belangrijke mate op eigen kracht, vanuit de nieuwe kleine Oost-Vlaamse kern, en met nog extra hulp vanuit Henegouwen. Vrijwel alle gemeenten in het zuiden van Oost-Vlaanderen hadden op het einde van de onderzoeksperiode broedende Roeken. In die periode ontstonden ook de eerste kleine vestigingen in het noorden van de provincie. Die laatste ontwikkeling is vermoedelijk een gevolg van een recente vestiging en uitbreiding van broedende Roeken net over de Nederlandse grens in Zeeuws-Vlaanderen.

Rook as a breeding bird in the Province of East-Flanders

This paper discusses the evolution of breeding Rooks *Corvus frugilegus* in the province of East Flanders. After the species disappeared as a breeding bird in the province in the first half of the 20th century, breeding pairs resettled from the 1970s onwards. In the period 1997-2022, systematic counts were carried out over the Province of East Flanders. All colonies were counted annually and we believe that the picture of its breeding occurrence is almost complete for this period. The number of breeding pairs, the number of colonies and the number of East Flemish municipalities with breeding Rooks increased steadily throughout the study period, with an accelerated increase in recent years. However, the increase in these three parameters contrasts with a decrease in the average colony size. The positive evolution of breeding Rooks in East Flanders is compared with the trends in neighbouring regions. Throughout Flanders, but also in the Netherlands and the former northern French region of Nord – Pas-de-Calais, the total breeding population of Rook has clearly decreased since the beginning of the 21st century. However, there is an increase in certain regions. This is the case in East Flanders and also in part of the neighboring province of West Flanders. The significant increase and expansion of the Rook population in East Flanders is not sufficient to compensate for the decreases in other parts of Flanders. Due to the decline in the former core breeding areas of Rook in the northeast of Flanders, the share of the population in the western part of Flanders (to which the East Flemish breeding area belongs for the largest part) in the total Flemish population has increased sharply. Compared to the declines in Rook populations in Flanders and neighbouring regions, the significant increase in East Flanders can be explained by the fact that the species had completely disappeared as a breeding bird here in the first half of the 20th century, presumably mainly because of human persecution. The disappearance of this persecution, as a result of legal protection, meant that Rooks could slowly start to recolonise the still suitable former breeding grounds in East Flanders. The returning Rooks in the extreme southwest of East Flanders from the 1970s onwards, probably originated from the neighboring province of Hainaut. The more recent increase probably happened largely naturally, from the new small East Flemish core, and with perhaps additional help from the Hainaut population. Nearly all municipalities in the south of East Flanders had breeding Rooks at the end of the study period. In that period, there were also small new colonies in the north of the province, probably being a result of recent settlements and expansions of breeding Rooks just across the Dutch border in Zeeuws-Vlaanderen.

Le Corbeau freux comme oiseau nicheur dans la province de Flandre Orientale

Cet article revient sur l'évolution de la reproduction des Corbeaux freux *Corvus frugilegus* dans la province de Flandre Orientale. Après la disparition de l'espèce en tant qu'oiseau nicheur dans la province, dans la première moitié du 20e siècle, des couples reproducteurs ont été retrouvés à partir des années 1970. Au cours de la période 1997-2022, une étude systématique a été menée sur la reproduction des Corbeaux freux en Flandre Orientale. Toutes les colonies ont été comptées annuellement et nous pensons que nous avons une idée presque complète de la nidification pour cette période. Le nombre de couples reproducteurs, le nombre de colonies et le nombre de communes de Flandre Orientale comptant des Corbeaux freux nicheurs ont augmenté régulièrement tout au long de la période d'étude, avec une augmentation accélérée ces dernières années. Cependant, l'augmentation de ces trois paramètres contraste avec une diminution de la

▶ Rook *Corvus frugilegus*. 31/01/2021. Stavele (W) (© Pascal de Munck)

taille moyenne des colonies. L'évolution positive des Corbeaux freux nicheurs en Flandre Orientale est comparée aux tendances des régions voisines. Dans toute la Flandre, mais aussi aux Pays-Bas et dans l'ancienne région Nord – Pas-de-Calais, la population reproductrice totale de Corbeaux freux a nettement diminué depuis le début du 21e siècle. Cependant, il y a une augmentation dans certaines régions. C'est le cas en Flandre Orientale et également dans une partie de la province voisine de Flandre Occidentale. L'augmentation et l'expansion significatives de la population de Corbeau freux en Flandre Orientale ne suffisent pas à compenser les diminutions dans d'autres parties de la Flandre. En raison du déclin des anciennes zones principales de reproduction de Corbeau freux dans le nord-est de la Flandre, la part de la population de l'ouest de la Flandre (dont la Flandre Orientale forme la plus grande partie) dans la population flamande totale a fortement augmenté. Le fait qu'à la lumière des déclin globaux des populations de Corbeaux freux en Flandre et dans les régions voisines, il puisse encore y avoir une augmentation significative en Flandre Orientale s'explique par le fait que l'espèce avait complètement disparu de cette province en tant qu'oiseau nicheur dans la première moitié du 20e siècle, vraisemblablement principalement à cause de la persécution humaine. La disparition de cette persécution à la suite d'une protection juridique signifiait que les Corbeaux freux pouvaient lentement reconquérir les anciens terrains de reproduction encore adaptés en Flandre Orientale. Le retour dans l'extrême sud-ouest de la Flandre Orientale à partir des années 1970 s'est probablement effectué à partir de la province voisine du Hainaut. L'augmentation ultérieure s'est vraisemblablement produite en grande partie par elle-même, à partir du nouveau petit noyau de Flandre Orientale, et avec une aide supplémentaire du Hainaut. Presque toutes les communes du sud de la Flandre Orientale comptaient des Corbeaux freux reproducteurs à la fin de la période d'étude. À cette époque, les premières installations timides se sont également établies dans le nord de la province. Ce dernier développement est probablement le résultat d'une installation récente et de l'expansion des Corbeaux freux juste de l'autre côté de la frontière néerlandaise en Flandre zélandaise.